

ІНСТЫТУТ ГІСТОРЫІ НАН БЕЛАРУСІ
МІЖНАРОДНЫ ДЗЯРЖАЎНЫ ЭКАЛАГІЧНЫ ІНСТЫТУТ
ІМЯ А. Д. САХАРАВА БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА ЎНІВЕРСІТЭТА
ГЛЫБОЦКІ РАЁННЫ ВЫКАНАЎЧЫ КАМІТЭТ
РЫМА-КАТАЛІЦКІ КАСЦЁЛ У БЕЛАРУСІ

Серыя «Беларусь і Эдвард Вайніловіч»

БЕЛАРУСЬ, ГЛЫБОЦКІ КРАЙ І ЭДВАРД ВАЙНІЛОВІЧ

*Матэрыялы
навукова-практычнай канферэнцыі*

г. Глыбокае, 25 верасня 2020 г.

Мінск
«ІВЦ Мінфіна»
2020

УДК [94(476)+929Вайніловіч](082)
ББК 63.3(4Бел)я43
Б43

Серыя заснавана ў 2016 годзе

Рэдакцыйная калегія:

А. А. Каваленя (наук. рэд.), *Н. В. Анофранка*,
В. В. Даніловіч, *У. М. Завальнюк*, *В. Л. Лакіза*, *Н. Я. Новік*,
У. С. Пуцік (адк. рэд.), *А. У. Унучак*

Рэцэнзент:

доктар гістарычных навук,
прафесар *У. В. Тугай*

Беларусь, Глыбоцкі край і Эдвард Вайніловіч :
Б43 матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі, г. Глыбокае, 25 верас. 2020 г. / Ін-т гіст. НАН Беларусі; рэд. кал. : А. А. Каваленя (наук. рэд.) [і інш.]; У. С. Пуцік (адк. рэд.). — Мінск : ІВЦ «Мінфіна», 2020. — 460 с. — (Серыя «Беларусь і Эдвард Вайніловіч»).

ISBN 978-985-880-085-7.

У зборніку змешчаны даследаванні беларускіх навукоўцаў, спецыялістаў па гісторыі Беларусі другой паловы XIX — першай трэці XX ст., прысвечаныя выдатнай асобе, рэфарматару, патрыёту сваёй Айчыны Эдварду Вайніловічу (1847–1928), а таксама Глыбокаму і Глыбоцкаму краю. На фоне гістарычных падзей як у Беларусі, так і за яе межамі адлюстраваны важнейшыя вехі з жыцця і дзейнасці нашага земляка.

Адрасуецца вучоным, выкладчыкам устаноў вышэйшай адукацыі, настаўнікам школ, краязнаўцам і ўсім тым, хто зацікаўлены ў вывучэнні амаль забытых старонак з гісторыі нашай Бацькаўшчыны.

УДК [94(476)+929Вайніловіч](082)

ББК 63.3(4Бел)я43

ISBN 978-985-880-085-7

© Ін-т гісторыі НАН Беларусі, 2020

© Афармленне. УП «ІВЦ Мінфіна», 2020

Уладзімір Пуцік, Віталь Фамін

Правы і свабоды чалавека ў праграмных дакументах асноўных палітычных партый і рухаў Расіі ў пачатку XX ст..... 344

Станіслаў Рудовіч

Дзісенска-Глыбоцкі край у віхуры войн і рэвалюцый (1914–1921 гг.) 351

Алена Дашкевіч

Глыбоцкі край ў гады польска-савецкай вайны (1919–1921 гг.).. 370

Вікторыя Булатая

Адлюстраванне канфесійнага становішча на Віленшчыне ў матэрыялах праваслаўнага часопіса «Царква і народ» (1932–1933)..... 382

Павел Булаты

Турыстычныя маршруты Віленшчыны міжваеннага часу (па матэрыялах выдання «Przewodnik turystyczny po Wileńszczyźnie i Nowogródzczyźnie», 1934 г.) 391

Аксана Бабіч

Традыцыйныя ўяўленні беларусаў, звязаныя з выкарыстаннем лясных рэсурсаў (XX – пачатак XXI ст.)... 405

Антон Довнар

Туристический и паломнический комплекс в д. Мосар как памятник историко-культурного наследия Витебской диоцезии..... 417

Эвеліна Русецкая, Андрэй Унучак, Наталля Анофранка, Дзмітрый Дзенісюк, Андрэй Бакуновіч, Анастасія Драгун, Яўгенія Зяноўка, Юрый Гецэвіч

Вядомыя мясціны Глыбоцкага краю ў аўдыягідзе KrokApp 422

Ілья Бутов

Замогільская Проща и ее чудотворный камень 429

Звесткі пра аўтараў..... 451

*Эвеліна Русецкая, Андрэй Унучак, Наталля Анофранка,
Дзмітрый Дзенісюк, Андрэй Бакуновіч, Анастасія Драгун,
Яўгенія Зяноўка, Юрый Гецэвіч*

ВЯДОМЫЯ МЯСЦІНЫ ГЛЫБОЦКАГА КРАЮ Ў АЎДЫЯГІДЗЕ КРОКАРР

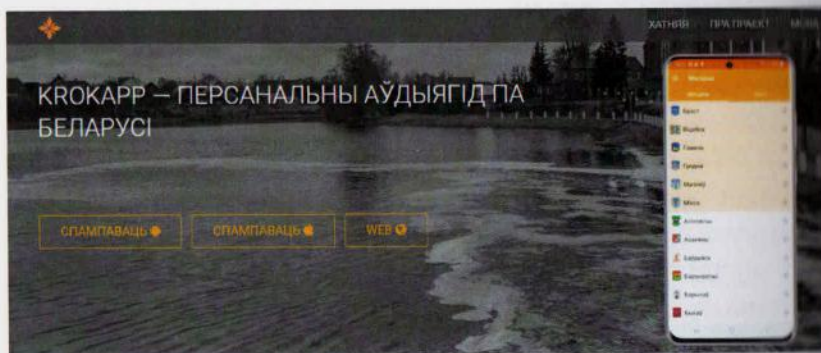
Глыбокае — адміністрацыйны цэнтр Глыбоцкага р-на Віцебскай вобл. Невялікі горад на поўначы з насельніцтвам каля 20 тыс. чалавек зачароўвае сваімі азёрнымі краявідамі. Тэрыторыя раёна з'яўляецца эталонам ландшафту Беларускага Паазер'я, дзе знаходзіцца 106 азёр, у тым ліку самае глыбокае возера Беларусі — Доўгае, глыбіня якога складае 57 м, і трэцяе па глыбіні воз. Гінькава з унікальнымі прыроднымі пячорамі. Акрамя таго, Глыбоцкі край — сапраўдны рай для аматараў палявання. Каля 25 % тэрыторыі раёна занята лясамі. Паляўнічыя ўгоддзі складаюць 19,7 тыс. га. Дарэчы, у г. Глыбокае вельмі шмат розных цікавых помнікаў і скульптур. Край змяшчае ўсю неабходную інфраструктуру, у якую ўваходзяць гасцініцы, кафэ і рэстараны, гандлёвыя цэнтры, банкаматы і інш. Гэтыя факты вельмі ўдала дапаўняюць выдатную турыстычную атмасферу горада і яго архітэктурныя славутасці і робяць яго вельмі прывабным месцам для адпачынку падарожнікаў і турыстаў. Туды варта адправіцца на экскурсію, каб паглядзець на высокія храмы, проста прагуляцца між старых двухпавярховых дамоў і паназіраць за жыццём гарадка. Прывабнасць раёна для арганізацыі турызму забяспечваецца за кошт правядзення на рэгулярнай аснове такіх мерапрыемстваў, як фестывалі, кірмашы, святы, спартыўныя мерапрыемствы і выставы, якія носяць пазнавальны, забаўляльны і пры-

вабны характар для турыстаў. Турызм вельмі актуальны для гэтага рэгіёна і мае важнае значэнне ў сацыяльна-эканамічным і гісторыка-культурным развіцці Глыбоцкага краю.

Для планавання турыстычнага маршруту кожны можа адабраць розныя кірункі: спланаваць падарожжа, выкарыстоўваючы пералік экскурсійных праграм, або выбраць месцы самастойна, якія хоча наведаць. Адносна новым напрамкам на рынку паслуг для падарожнікаў з'яўляюцца аўдыягіды для смартфонаў — зручны варыянт для самастойнага знаёмства з гарадскімі славутасцямі, якія дазваляюць сабраць у адным месцы карты, аўдыя, фота і тэкставую інфармацыю. Перавага аўдыягідаў над традыцыйнымі папяровымі даведнікамі заключаецца ў магчымасці адначасова праслухаць інфармацыю і разглядзець славутасці. У індывідуальныя гіды — гэта кошт паслуг, даступнасць прафесійных спецыялістаў і мультымоўнасць. Як правіла, паслугі індывідуальнага гіда каштуюць вялікіх грошай, не ўлічваючы той факт, што добрага спецыяліста не так проста знайсці. Акрамя таго, не кожны краязнаўца можа валодаць рознымі мовамі: напрыклад, англійскай ці кітайскай. У гэтым выпадку будзе лепш выкарыстаць аўдыягід на незнаёмых мясцінах. Падобныя тэхналогіі дазваляюць адмовіцца ад велізарных карт і цяжкіх даведнікаў. Падарожнік атрымлівае магчымасць не прывязвацца да экскурсійнай групы, даследуючы горад і яго славутасці самастойна ў сваім тэмпе. Сучасныя мабільныя гіды павінны спалучаць у сабе інтэрактыўнасць, даступнасць, інфарматыўнасць і прафесійны кантэнт з дакладных крыніц. Карыстальнік вызначае сваё месцазнаходжанне, шукае прыдатныя аб'екты на карце, прадастаўленыя медыякантэнтам дадатку (аўдыявізуальнае апісанне аб'ектаў; гатовыя турмаршруты) і пасля гэтага пачынае маршрут.

Нягледзячы на інфарматызацыю і камп'ютарызацыю турыстычных працэсаў і стварэнне ў апошнія гады мабільных гідаў як дадаткаў для падарожнікаў, неабходна адзначыць слабую насы-

чанасць дадзенага рынку. Канкурэнтаздольныя інтэрактыўныя даведнікі маюць магчымасць геалакацыі і пабудовы маршрутаў, інтэграцыі з сацсеткамі, інтэрактыўнае меню, відэа, аўдыя мясціны і інш. Спецыяльныя лічыльнікі дазваляюць весці дэталёвы аналіз узаемадзеяння карыстальніка з кантэнтам. Адным з такіх аўдыягідаў з'яўляецца інтэрактыўны аўдыягід KrokApp, распрацаваны супрацоўнікамі лабараторыі распазнавання і сінтэзу маўлення АІПН НАН Беларусі¹ пры падтрымцы спецыялістаў Інстытута гісторыі НАН Беларусі, якія ствараюць кантэнт дадатку. З дадзенай праграмай можна пазнаёміцца на афіцыйным сайце аўдыягіда², спампаваць мабільную версію для Android³ ці iOS⁴. Для карыстальнікаў, якія жадаюць праглядзець маршрут на камп'ютары, даступна анлайн-версія дадатку (рыс. 1).

Рыс. 1. Інтэрфейс афіцыйнага сайта аўдыягіда KrokApp

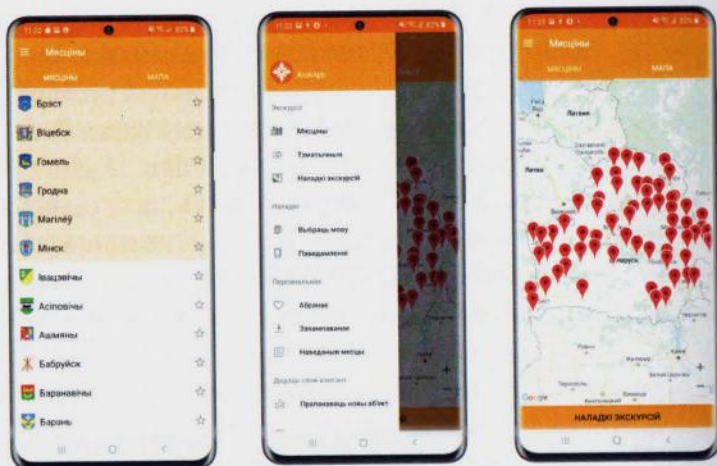
- ¹ Лабараторыя распазнавання і сінтэзу маўлення // [Электронны рэсурс]. — 2020. URL: <https://ssrllab.by/>. — Дата доступу: 18.02.2020.
- ² KrokApp — персанальны аўдыягід па гарадах Беларусі // [Электронны рэсурс]. — 2019. URL: <http://krokapp.by/>. — Дата доступу: 26.09.2019.
- ³ KrokApp // GooglePlay [Электронны рэсурс]. — 2019. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=by.ssrllab.krokapp>. — Дата доступу: 26.09.2019.
- ⁴ KrokApp // AppStore [Электронны рэсурс]. — 2019. URL: <https://apps.apple.com/us/app/krokapp/id1498624840>. — Дата доступу: 17.03.2020.

KrokApp — гэта ІТ-платформа, якая дазваляе пачуць цікавыя факты, практычную інфармацыю і карысныя падказкі па ходзе руху чалавека па мясцовасці. Аўдыягід прапаноўвае два рэжымы выбару славутых мясцін: месцы і карта Беларусі, на якой нанесены розныя мясціны па гарадах. Пасля абрання горада, у якім зацікаўлены карыстальнік, праграма выдае спіс аб'ектаў, з якімі можна пазнаёміцца. Апісанне кожнай мясціны пацвярджаецца афіцыйнымі навуковымі крыніцамі, зацверджанымі спецыялістамі Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

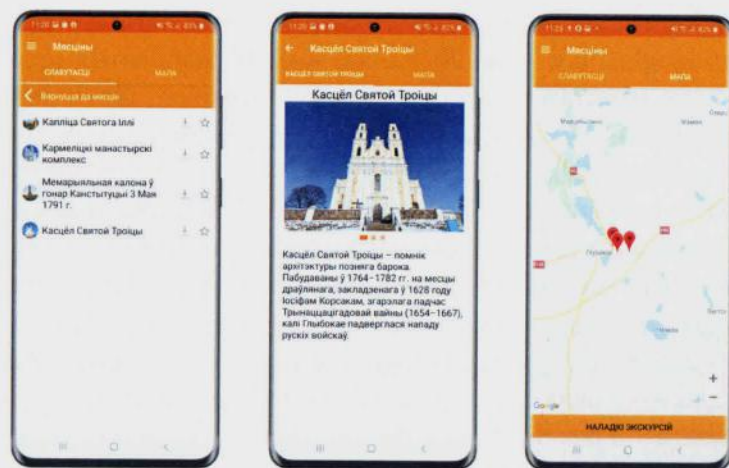
Інфармацыя прадстаўлена ў аўдыя-, фота- і тэкставым фармаце: можна як праслухаць, так і прачытаць яго апісанне. Зараз KrokApp змяшчае славутасці больш за 60 гарадоў Беларусі⁵. А гэта, у сваю чаргу, больш за 250 гісторыка-культурных аб'ектаў. Кантэнт даступны на трох мовах — беларускай, англійскай, рускай. Ужо распрацаваны прататып для чэшскай і кітайскай моў. Кантэнт-правайдары актыўна дадаюць інфармацыю на агульны BigData сэрвер krokapp.com, які імгненна дае доступ да электронных даных усім карыстальнікам. Інтэrfейс аўдыягіда прадстаўлены на рыс. 2 і 3.

Мы правялі маркетынгавае даследаванне мабільных праграм, праз якія папулярныя аб'екты гісторыка-культурнай спадчыны Глыбоцкага р-на. Пошук выконваўся праз выкарыстанне мабільнай праграмы Google Play і App Store. Для Глыбоцкага р-на не было знойдзена ніводнага мабільнага дадатку, акрамя KrokApp.

- ⁵ Русецкая, Э. У. KrokApp — аўдыягід па Беларусі як сістэма папулярнасці гісторыка-культурнай спадчыны / Э. У. Русецкая // Тезісы XIV Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Молодежь в науке 2017» (Мінск, 30 окт. — 2 нояб. 2017 г.) / Нац. акад. наук Беларусі, Совет молодых ученых. Мінск : Национальная академия наук Беларусі, 2018. — С. 223–224.

Рыс. 2. Інтэрфейс android-версіі KrokApp

Рыс. 4. Вядомыя славутасці горада Глыбокага

Рыс. 3. Інтэрфейс і OS-версіі KrokApp

Прыкладанне знаёміць карыстальнікаў з 4 мясцінамі Глыбоцкага краю: капліца Святога Ільі, Кармеліцкі комплекс, Мемарыяльная калона ў гонар Канстытуцыі 3 мая 1971 г., касцёл Найсвяцейшай Тройцы (рыс. 4).

Для знаёмства з гэтымі мясцінамі абярыце зручную для вас версію KrokApp і пачынайце свой індывідуальны маршрут па горадзе. Неабходна адзначыць, што ІТ-платформа адкрытая для ўдасканалення і развіцця праграмістамі, а таксама для папаўнення карыснымі данымі ад гісторыкаў, прафесійных гідаў, турыстычных цэнтраў, мясцовых краязнаўцаў, музеяў і аматараў. Таму, калі вы ведаеце цікавыя мясціны Глыбоцкага краю, паведаміце нам, і распрацоўшчыкі прыкладання абавязкова папоўняць кантэнт мясцін у прыкладанні.

Такім чынам, актуальнасць і важкасць распрацоўкі KrokApp⁶ заключаецца ў наступным. У Беларусі 110 гарадоў. Колькасць гарадоў, пра якія можна даведацца праз мабільныя праграмы

⁶ Крывальцэвіч, А. В. Выкарыстанне тэхналогіі GPS для сістэматызацыі кантэнту ў мабільных праграмах турыстычнага дамену / А. В. Крывальцэвіч, Ю. С. Гецэвіч, Д. А. Дзенісюк, В. Л. Аляхно // Развитие информатизации и государственной системы научно-технической информации (РИНТИ-2016) / ОИПИ НАН Беларуси ; редкол. : А. В. Тузиков [и др.]. – Минск : ОИПИ НАН Беларуси, 2016. – С. 258–262.

(не аўдыягіды), якія размешчаны ў краме мабільных праграм Google Play, — да 20. Менш чым 10 мабільных праграм з аўдыякантэнтам па вялікіх гарадах Беларусі. Няма адзінай праграмы, якая сабрала б і зручна прадставіла гістарычную і культурную інфармацыю пра гарады Беларусі. Таксама неабходна адзначыць, што ў Беларусі больш за 27 тыс. населеных пунктаў, пра якія можна было б распавесці сучаснымі сродкамі больш шырокай аўдыторыі — замежным турыстам, жыхарам гарадоў і жыхарам саміх населеных пунктаў. Па выніках апытання адвольных рэспандэнтаў, з 20 апытаных толькі 1 чалавек быў здольны назваць славунасці, якія знаходзяцца не ў адным горадзе, а ў 5 розных населеных пунктах.

Праект накіраваны на забеспячэнне якаснага сэрвісу і прадстаўлення гарадоў і мясцін замежнікам, што прывядзе да зацікаўленасці спадчынай беларускай культуры мясцовых жыхароў гарадоў і іншых населеных пунктаў⁷. Акрамя таго, дадатак дае магчымасць развіваць рэкламу для прасоўвання малавядомых рэгіянальных аб'ектаў культурнай і гістарычнай значнасці, павышае ўзровень нацыянальнай самасвядомасці жыхароў Беларусі і прыцягвае ўвагу да аб'ектаў культурнай і гістарычнай значнасці, якія знаходзяцца ў аварыйным стане (аб'екты дойлідства).

⁷ *Станіслаўка, Г. Р.* Папулярызацыя гісторыка-культурнай спадчыны Случчыны праз мабільныя электронныя рэсурсы / Г. Р. Станіслаўка, А. В. Крывальцэвіч, Н. Я. Драгун, Н. Д. Казлоўская, М. У. Марчык, Э. У. Русецкая, А. І. Пратасеня, М. В. Шыбка, Ю. С. Гецэвіч // Беларусь, Слуцкі край і Эдвард Вайніловіч: матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, Слуцк — Мінск, 22-23 верасня 2017 г. / рэдкал.: А. А. Каваленя (наук. рэд.) [і інш.]. — Мінск : Медысонт, 2018. — С. 397–408.

Илья Бутов

ЗАМОГИЛЬСКАЯ ПРОЩА И ЕЕ ЧУДОТВОРНЫЙ КАМЕНЬ

В настоящее время в Беларуси известно более 30 Прощ¹ — чаще всего стихийно возникших святых мест, в центре которых во многих случаях находился некий почитаемый объект (камень, криница, дерево и др.). Почитание таких мест начинается после какого-то необыкновенного события или совершившего там чуда. Объекты сакральной географии с таким названием встречаются по всей Беларуси, но особенно много их было в центральной части Предполесья, на территориях бывшего Слуцкого и Бобруйского уездов Минской губ. Например, в Слуцком уезде были известны такие Прощи, как Евличская, Кривичская, Морочская, Вызненская и Будчанская, а на самой границе Слуцкого и Бобруйского уездов — Щитковичская (относилась к Игуменскому уезду)². В центре некоторых из них, например, до сих пор не локализованной Вызненской, был камень-следовик («чудоўны камень») с отпечатком детской ножки³, а на Рудобельской Бобруйского

¹ Здесь и далее речь идет об объектах, о которых известно, что их называли Прощами, но на самом деле их могло быть гораздо больше.

² *Дучыц Л. У.* Прощы ў гісторыка-культурным ландшафце Беларусі / Л. У. Дучыц, І. Я. Клімковіч // Традыцыі і сучасны стан культуры і мастацтваў. Матэрыялы міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 25–26 крас. 2013 г.). — Мінск. Права і эканоміка, 2013. — Частка 5 (Праблемы захавання і папулярызацыі культурнай спадчыны). — С. 56–65.

³ *Сержпутойскі, А.* Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў / А. Сержпутойскі. — Менск : [б. в.], 1930. — VII, [2], С. 216–217.